

Új levéltári szakmai területek figyelemmel kísérésére is vállalkozva a közelmúltban már foglalkoztunk a mesterséges intelligencia adta lehetőségekkel kézírásos forrásokkal kapcsolatban.* Az alábbi tudósítás abból a szempontból is fontos, hogy felhívja a figyelmet a fotó- és audiovizuális forrásokra vonatkozó alkalmazhatóságára. A közeljövőben több tanulmányt is szentelünk ennek a témának.

Készen állunk a mesterséges intelligenciára?

Beszámoló a Kép és Kutatás című nemzetközi konferenciáról

2022. november 16. és 19. között rendezték meg a spanyolországi Gironában a fotó- és audiovizuális levéltárosok szakmai konferenciáját. A fényképrestaurálástól a digitalizálási kérdéseken és a fotó mint műtárgy 3D modellezésén keresztül a mesterséges intelligencia gyűjteményi felhasználásáig számos terület kérdéseiről tanácskoztak a résztvevők.

A *Kép és Kutatás (Imatge i Recerca)* elnevezésű konferenciákat 1990-es indulása óta két-évente rendezik meg, a koronavírus-járvány miatti kényszerű szünet után erre 2022-ben nyílt újra lehetőség. A fő szervező a Gironai Városi Tanács intézményeként működő *Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI)* archív hang- és képdokumentumokat feldolgozó és kutatásukat biztosító központ, amelynek hivatalos gyűjtőterülete az önkormányzati dokumentumokon túl a településen élő magánszemélyekre, családi gyűjteményekre, cégek által keletkeztetett anyagokra is kiterjed. A katalán kisváros levéltári intézményének jelentősége azonban messze túlmutat a település középkori eredetű falain, immár tizenhetedik alkalommal rendezik meg az Antoni Varés (1909–1966) gironai születésű fotós, plakátművész és filmes emlékére elnevezett nemzetközi tanácskozást. Az eseményen fotográfiai és audiovizuális örökséggel dolgozó szakemberek vitatják meg ennek a speciális szakterületnek a gyakorlati, technikai, etikai kérdéseit, és mutatják be az újdonságokat. A konferencia kiemelt szempontja a nemzetköziség, így minden alkalommal különböző nemzetiségű szakemberek tartanak előadást. E törekvésében a központ a *Nemzetközi Levéltári Tanács (International Council of Archives – ICA)* és más szervezetek együttműködő támogatását is élvezzi.

A fotógyűjtemények kezelésében az utóbbi évtizedek technikai változásai során keves olyan jelentőségű esemény történt, mint a mesterséges intelligencia (Artificial Intelligence – AI) megjelenése és lehetséges alkalmazása. A nagy mennyiségű képi információ gyors feldolgozására is alkalmas technológia nemcsak felgyorsíthatja a rendszerezési munkát, de felhasználói szempontból is könnyebben elérhetővé teheti a vizuális gyűjte-

* Szerényi Ildikó: Az 1828. évi országos összeírás feldolgozása mesterséges intelligencia támogatásával és önkéntesek segítségével. *Levéltári Szemle* 2022. 2. sz. 73–86.

ményi tartalmakat. „AI is coming!” – említhetnénk parafrázálva az éppen Gironában is számos helyszínen forgatott népszerű Trónok harca sorozat mottóját, de valójában az AI már itt van, elég csak a Google Lens szolgáltatására vagy hazai platformon az ADT arc-felismerő képkeresőjére gondolnunk. Nem véletlen tehát, hogy a konferencia több előadása is ezzel a témával foglalkozott.

Vajon az Ön gyűjteménye készen áll a mesterséges intelligenciára? – tette föl a kérdést nyitó előadásában *Yalemislew Abgaz*, a *Dublin City University* képviselőjében. Az előadó két kísérleti projekten keresztül mutatta be, hogyan áll ma az AI képfeldolgozás egy-egy adott témára specializálva. A klasszikus, gyűjteményi fizikai leírás (physical description) helyett a tartalmi leírás (content description) kerül előtérbe a mesterséges intelligencia használatával, ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül azokat a kulturális aspektusokat, amelyeket az ember, a gyűjteményért felelős szakember tud hozzáadni e munkához, és ezáltal kontrollálni a feldolgozási folyamatot. *Gustavo Lozano*, a *Mexikói Nemzeti Egyetem Esztétikai Intézetének* fotólevéltárosa is arra hívta fel a figyelmet, hogy az AI egy eszköz, amelynek használatával a kulturális örökség elérhetőségének minőségét tudjuk emelni, de nem szabad figyelmen kívül hagyni az emberi szempontokat és a vizuális tartalmak feldolgozásának több szempontú megközelítését. A mesterséges intelligencia művészeti irányú alkalmazását mutatta be *Daniel Pitarch*, az *Estampa művészeti csoport* tagja, akik a CRDI képgyűjteményét alapul véve készítenek vizuális installációkat. Pitarch érdekes technikai aspektusként mutatott rá az AI korlátaira azzal, hogy a rendszernek nehéz volt a létrehozott képeken emberi fogakat generálni, hiszen a feldolgozott állományban lévő, főleg 19. század végi, 20. század eleji portrékon jellemzően meglehetősen komor arccal szerepeltek a fotók alanyai, így nem voltak mosolygó emberek, ahonnan ezt az információt begyűjthette volna.

Bár abban szakmai egyetértés van, hogy a digitalizálás elengedhetetlen jelentőségű a vizuális kulturális örökség kezelésében, az egyes országok és intézmények eltérő stratégiát alkalmaznak e folyamatnak a lebonyolítására. A belga utat mutatta be *Brecht Declercq*, a *Flamand Levéltári Intézet (Meemoo)* képviselőjében, aki előadása elején „Digitize now!” felkiáltással röviden fel is vázolta a követendő stratégiát. A Meemoo mintegy közvetítőként működik a tartalomszolgáltatók (content partners) és a szolgáltatók (service providers) között: összegyűjti a digitalizálandó anyagokat, és megszervezi a digitalizálási folyamatot. Mintegy tíz év szakmai lobbitevékenység után döntött úgy Belgium, hogy létrehozza és finanszírozza ezt az intézményt. Hatékonyságát jól mutatja, hogy 2022-ig sikerült a belgiumi fotó- és audiovizuális állomány 80%-át digitalizáltatniuk. Az állományokat a szolgáltató intézmények kapják meg, a szervezet a honlapján – szerzői jogi okokból – ezeknek a leírását és hivatkozásait közli.

A konferencia az elméleti rész mellett gyakorlati útmutatókat is nyújtott, hiszen az érdeklődők workshopokon vehettek részt, például az archívumokra leselkedő természeti katasztrófák témájában. Ilyen például a klímaváltozás okozta fenyegetések, az árvizek, az esőzések, a tüzesetek okozta károokra való felkészülés – emlékezzünk csak a kölni levéltár 2009-es tragédiájára vagy hazai példaként a Ráday Gyűjtemény 2019-es tüzesetére.

A vizuális gyűjtemények iránt érdeklődők Girona városában egy további különleges helyszínre látogathatnak el: a Mozgóképek Múzeum (Museu del Cinema) állandó kiállításával, programjaival és kutatható gyűjteményével átfogó és izgalmas képet nyújt a fotó-, a mozgóképek- és a mozitörténet iránt érdeklődők számára.

Dékány Szilveszter